

XITSONGA

2018

BUDGET

TAX GUIDE

**WISE
UP ON
TAX**

SARS
At Your Service

Xiletelo lexi xa xibalo xi nyika nkomiso wa vuxokoxoko bya nkoka bya xibalo, xibalo xa nhundzu na levhi eka 2018/19.

XIBALO XA MALI LEYI NGHENAKA: VANHU NA TITHIRASITI

Mipimo ya xibalo eka nkarhi wa ti1 Nyenyankulu 2018 ku fikela ti 28 Nyenyenyani 2019

Vanhu na tithirasiti to hlawuleka

Mali leyi Nghenaka leyi Hakerisiwaka Xibalo (R)	Mpimo wa Xibalo (R)
0 – 195 850	18% ya mali leyi nghenaka leyi hakerisiwaka xibalo
195 851 – 305 850	35 253 + 26% ya mali leyi nghenaka leyi hakerisiwaka xibalo leyi nga ehenhla ka 195 850
305 851 – 423 300	63 853 + 31% ya mali leyi nghenaka leyi hakerisiwaka xibalo leyi nga ehenhla ka 305 850
423 301 – 555 600	100 263 + 36% ya mali leyi nghenaka leyi hakerisiwaka xibalo leyi nga ehenhla ka 423 300
555 601 – 708 310	147 891 + 39% ya mali leyi nghenaka leyi hakerisiwaka xibalo leyi nga ehenhla ka 555 600
708 311 – 1 500 000	207 448 + 41% ya mali leyi nghenaka leyi hakerisiwaka xibalo leyi nga ehenhla ka 708 310
1 500 001 na ku tlula	532 041 + 45% ya mali leyi nghenaka leyi hakerisiwaka xibalo leyi nga ehenhla ka 1 500 000

Tithirasiti handle ka tithirasiti to hlawuleka: mpimo wa xibalo wa 45%

Timalintlheriselo

Masungulo	R14 067
Vumbirhi (Secondary) (Vanhu lava nga na 65 wa malembe na ku tlula)	R7 713
Vunharhu (Tertiary) (Vanhu lava nga na 75 wa malembe na ku tlula)	R2 574

Vukhale

	Mpimo lowu Hakelaka Xibalo
Ehansi ka vukhale bya 65 wa malembe	R78 150
Vukhale bya 65 ku ya ehansi ka 75	R121 000
Vukhale bya 75 wa malembe na ku tlula	R135 300

Xibalo xa Nkarhinyana

Muhakelaxibalo wa nkarhinyana i munhu un'wana na un'wana loyi a kumaka mali leyi ngenaka hi ndlela ya muholo ku suka eka muthori loyi a nga tsarisiwangiki kumbe mali leyi ngenaka leyi nga ri ki muholo kumbe xengetelo kumbe hakelomahlweni leyi hakeriwaka hi murhangeri wa munhu. Munhu a nga fanelangi ku hakela xibalo xa nkarhinyana loko ku ve munhu yaloye a nga yi mahlweni a endla bindzu rin'wana na loko mali ya munhu yaloye leyi ngenaka leyi hakerisiwaka xibalo –

- yi nga hundzi mpimo wa mali lowu hakelaka xibalo eka lembexibalo; kumbe
- ku suka eka ntswalo, tidivhidende, tidivhidende ta matikomambe, rhente ku suka eka ku lombisa nhundzu leyi nga fambeku na muholo ku suka eka muthori loyi a nga tsarisiwangiki wu ta va R30 000 kumbe ehansi ka yona eka lembexibalo.

Mitlheriso ya xibalo xa nkarhinyana leyi kombisaka mpimanyiso wa ntsengo wa mali leyi ngenaka leyi hakerisiwaka xibalo eka lembe ra nhlelelo ya laveka ku suka eka vahakelaxibalo va nkarhinyana.

Mafa ya lava loveke a hi vahakelaxibalo va nkarhinyana.

Mimbuyelo ya hakelo yo tala hi nkarhi wun'we ya nkwama wa rhithayamente leyi humesiweke

Mali leyi Ngenaka leyi Hakerisiwaka Xibalo (R)	Mpimo wa Xibalo (R)
0 – 25 000	0% ya mali leyi ngenaka leyi hakerisiwaka xibalo
25 001 - 660 000	18% ya mali leyi ngenaka leyi hakerisiwaka xibalo leyi nga ehenhla ka 25 000
660 001 - 990 000	114 300 + 27% ya mali leyi ngenaka leyi hakerisiwaka xibalo leyi nga ehenhla ka 660 000
990 001 na ku tlula	203 400 + 36% ya mali leyi ngenaka leyi hakerisiwaka xibalo leyi nga ehenhla ka 990 000

Mimbuyelo ya hakelo yo tala hi nkarhi wun'we ya nkwama wa rhithayamente leyi humesiweke yi endliwe hi tihakelo to tala hi nkarhi wun'we to suka eka nkwama wa phenxeni, nhlayiso wa phenxeni, vuhlayiselo bya mali, nhlayiso wa vuhlayiselo bya mali kumbe rhithayamente anyuwithi eka humeso (ku katsa na asayimente hi ku ya hi xileriso xa nawu xo herisa vukati).

Xibalo eka mbuyelo wo karhi wa hakelo yo tala hi nkarhi wun'we ya nkwama wa rhithayamente lowu humesiweke (hakelo yo tala hi nkarhi wun'we ya X) wu ringana na –

- xibalo lexi kumisisiweke hi ku tirhisiwa ka tafula ra xibalo eka ntsengo hinkwawo wa hakelo yo tala hi nkarhi wun'we ya X ku katsa na mimbuyelo ya hakelo yo tala hi nkarhi wun'we ya nkwama wa rhithayamente leyi humesiweke no hlengeletywa ku sukela hi Nyenyankulu 2009, mimbuyelo hinkwayo ya hakelo yo tala hi nkarhi wun'we ya nkwama wa rhithayamente leyi hlengeletyiweke ku sukela hi Nhlangua 2007 na mimbuyelo hinkwayo ya sevherense leyi

hengeleteweke ku sukela hi Nyenyankulu 2011; hansi

- xibalo lexi kumisisiweke hi ku tirhisiwa ka tafula ra xibalo eka ntsengo hinkwawo wa mimbuyelo ya hakelo yo tala hi nkarhi wun'we ya nkwama wa rhithayamente leyi hengeleteweke ku nga se kumiwa hakelo yo tala hi nkarhi wun'we ya X ku sukela hi Nyenyankulu 2009, mimbuyelo hinkwayo ya hakelo yo tala hi nkarhi wun'we ya nkwama wa rhithayamente leyi hengeleteweke ku sukela hi Nhlangua 2007 na mimbuyelo hinkwayo ya sevherense leyi hengeleteweke ku sukela hi Nyenyankulu 2011.

Mimbuyelo ya hakelo yo tala hi nkarhi wun'we ya nkwama wa rhithayamente kumbe mimbuyelo ya sevherense

Mali leyi Nghenaka leyi Hakerisiwaka Xibalo (R)	Mpimo wa Xibalo (R)
0 – 500 000	0% ya mali leyi ngenaka leyi hakerisiwaka xibalo
500 001 - 700 000	18% ya mali leyi ngenaka leyi hakerisiwaka xibalo leyi nga ehenhla ka 500 000
700 001 – 1 050 000	36 000 + 27% ya mali leyi ngenaka leyi hakerisiwaka xibalo leyi nga ehenhla ka 700 000
1 050 001 na ku tlula	130 500 + 36% ya mali leyi ngenaka leyi hakerisiwaka xibalo leyi nga ehenhla ka 1 050 000

Mimbuyelo ya hakelo yo tala hi nkarhi wun'we ya nkwama wa rhithayamente yi endlwile hi tihakelo to tala hi nkarhi wun'we to suka eka nkwama wa phenxeni, nhlaysi wa phenxeni, vuhlayiselo bya mali, nhlaysi wa vuhlayiselo bya mali kumbe rhithayamente anyuwithi eka rifu, rhithayamente kumbe ku herisa ntirho hi mhaka yo fikelela vukhale bya 55 wa malembe, vuvabyi, nghozi ya movha, ku vaviseka, vutsoniwa, ku hela ka ntirho kumbe ku herisiwa ka vuxavisi bya muthori.

Mimbuyelo ya sevherense yi endlwile hi hakelo yo tala hi nkarhi wun'we leyi sukaka eka kumbe hi ntwanano na muthori hi mhaka ya ntshiketo, heriso, lahleko, ntsan'wo, nsulo kumbe hambanohambano wa hofisi ya munhu kumbe ntirho.

Xibalo eka mbuyelo wo karhi wa hakelo yo tala hi nkarhi wun'we wa nkwama wa rhithayamente kumbe mbuyelo wa sevherense (mbuyelo wa hakelo yo tala hi nkarhi wun'we kumbe wa sevherense ya Y) xi ringana na –

- xibalo lexi kumisisiweke hi ku tirhisiwa ka tafula ra xibalo eka ntsengo hinkwawo wa mali wa Y ku katsa na mimbuyelo ya hakelo yo tala hi nkarhi wun'we ya nkwama wa rhithayamente leyi hengeleteweke ku sukela hi Nhlangua 2007 na mimbuyelo hinkwayo ya hakelo yo tala hi nkarhi wun'we ya nkwama wa rhithayamente leyi hengeleteweke ku sukela hi Nyenyankulu 2007 na mimbuyelo yin'wana hinkwayo ya sevherense leyi hengeleteweke ku sukela hi Nyenyankulu 2011; hansi

- xibalo lexi kumisiseweke hi ku tirhisiwa ka tafula ra xibalo eka ntsengo hinkwawo wa mimbuyelo hinkwayo ya hakelo yo tala hi nkarhi wun'we ya nkwama wa rhithayamente leyi hlengeletweke ku nga si kumiwa hakelo yo tala hi nkarhi wun'we ya Y ku sukela hi Nhlangua 2007 na mimbuyelo ya hakelo yo tala hi nkarhi wun'we ya nkwama wa rhithayamente leyi hlengeletweke ku sukela hi Nyenyankulu 2009 na mimbuyelo hinkwayo ya sevherense leyi hlengeletweke ku sukela hi Nyenyankulu 2011.

Tidivhidende

Tidivhidende leti kumiweke hi vanhu ku suka eka tikhamphani ta Afrika-Dzonga hi ku angarhela a ti hakeli xibalo xa mali leyi ngenaka, kambe xibalo xa tidivhidende xa mpimo wa 20% xi khomiwile hi tienthithi leti hakelaka tidivhidende eka vanhu. Tidivhidende leti kumiweke hi vanhu lava nga vaaki va Afrika-Dzonga ku suka eka REITs (tikhamphani leti longoloxiweke no lawuriwa leti nga na vun'winyi bya nhundzu) ti fanele ku hakela xibalo xa mali leyi ngenaka naswona lava nga ri ki vaaki, eku kumeni ka tidivhidende teto va fanele ku hakela ntsena xibalo xa tidivhidende.

Tidivhidende ta Matikomambe

Tidivhidende to tala ta matikomambe ti kumiwa hi vanhu vo suka eka tikhamphani ta matikomambe (vukhomi bya mikavelo lebyi nga hansi ka 10% eka khamphani ya matikomambe) ti hakerisiwa xibalo eka mpimo wa nhlayohenhla wa 20%. Ku hava misuso leyi pfumeleriwaka eka tirhiselo ra mali ku humelerisa tidivhidende ta matikomambe.

Nsuso wa hakelo ya ntswalo

- Ntswalo lowu kumiweke eka xihlovo xa Afrika-Dzonga hi munhu un'wana na un'wana loyi a nga na malembe ya le hansi ka 65, ku fikela eka, R23 800 hi lembe, na vanhu lava nga na malembe ya 65 na ku tlula, ku fikela eka R34 500 hi lembe, a wu hakeli xibalo.
- Ntswalo lowu kumiweke hi lava va nga ri ki vaaki lava nga ri ki kona hi nyama eAfrika-Dzonga eka masiku ma kwalomuya ka 181 enkarhini wa 12 wa tinhweti laha ntswalo wu va ka wu nga si nhlengeletwa na xikweleti lexi ntswalo wu sukaka eka xona xi nga si hlanganisiwa eka ndzhawu ya bindzu leyi nga cinciki eAfrika-Dzonga, a wu hakeli xibalo.

Misuso

Tihakelo ta nkwama wa rhithayamente

Mitsengo leyi hakeriweke eka mikwama ya phenxeni, vuhlayiselo bya mali na rhithayamente anyuwithi enkarhini wa lembe ra nhlelelo ya suseka hi swirho swa mikwama yaleyo. Mitsengo leyi hakeriweke hi vathori no hakerisiwa xibalo tanihi mimbuyelo ya le ntirhweni no tekiwa tanihi tihakelo leti endliweke hi mutirhi hi yexe. Nsuso wu pimiwile eka 27.5% ya muholo lowukulu hi swivangelo swa PAYE kumbe mali leyi ngenaka leyi hakerisiwaka xibalo (ku nga katsiwi mimbuyelo ya hakelo yo tala hi nkarhi wun'we ya nkwama wa rhithayamente na sevherense haswimbirhi). Nsuso wu pimiwile ku ya emahlweni ku ya ehansi ka R350 000 kumbe 27.5% ya mali leyi ngenaka leyi hakerisiwaka xibalo ku nga si katsiwa mbuyelo wa Bindzulo eka nxaviswa wa tinhundzu. Tihakelo tin'wana na tin'wana leti hundzaka swipimelo ti hundziseriwa emahlweni ku ya eka lembe ra nhlelelo leri landzelaka xikan'wekan'we naswona ti anakanyiwa ku va ti hakeriwile eka lembe rero ri landzelaka.

Mitsengo leyi hundziseriweke emahlweni yi hungutiwile hi tihakelo leti susiweke eka ehenhla ka hakelo yo tala hi nkarhi wun'we ya nkwama wa rhithayamente na le henhla ka tirhitayamente anyuwithi.

Tihakelo ta swa vutshunguri na vutsoniwa

Eku kumisiseni ka xibalo lexi faneleke ku hakeriwa, vanhu va pfumeleriwa ku susa –

- tihakelo ta nhweti na nhweti eka swikimi swa vutshunguri (malintlheriselo ya xibalo leyi tekiwaka tanihi khirediti ya xibalo xa timali ta xikimi xa swa vutshunguri) ku fikela eka R310 hi munhu un'we loyi a hakeleke tihakelo na muhlayisiwa wo sungula eka xikimi xa swa vutshunguri na R209 eka muhlayisiwa un'wana na un'wana wo engetelela; na
- eka mhaka ya –
 - munhu loyi a nga na malembe ya 65 na ku tlula, kumbe loko ku ve munhu, muringani wa yena, kumbe n'wana wa yena i munhu loyi a nga na vutsoniwa, 33.3% ya mali ya tihakelo ta swa vutshunguri to ringanela leti hakeriweke no rhwariwa hi munhu hi yexe naswona ntsengo lowu tihakelo ta xikimi xa swa vutshunguri ti nga hakeriwa hi wona hi munhu ti tlula hi kanharhu tikhirediti ta xibalo xa timali ta xikimi xa swa vutshunguri eka lembexibalo; kumbe
 - munhu un'wana na un'wana, 25% wa ntsengo wu ringana na ntsengo wa tihakelo ta swa vutshunguri to ringanela leti hakeriweke no rhwariwa hi munhu hi yexe naswona ntsengo lowu tihakelo ta xikimi xa swa vutshunguri ti nga hakeriwa hi wona hi munhu hi yexe ti tlula hi ka mune tikhirediti ta xibalo xa timali ta xikimi xa swa vutshunguri eka lembexibalo, ku pimeriwa eka ntsengo lowu tlulaka 7.5% wa mali leyi nghanaka leyi hakerisiwaka xibalo (ku nga katsiwi mimbuyelo ya hakelo yo tala hi nkarhi wun'we ya nkwama wa rhithayamente na sevherense).

Swihanano

Misuso ya mayelana na swihanano eka mihlangano yin'wana ya vuvuyeri bya vaaki yi pimeriwile ku fika eka 10% ya mali leyi nghanaka ya xibalo (ku nga katsiwi mimbuyelo ya hakelo yo tala hi nkarhi wun'we ya nkwama wa rhithayamente na sevherense). Ntsengo wa swihanano lowu tlulaka 10% ya mali leyi nghanaka ya xibalo yi tekiwa tanihi xihanano eka mihlangano ya vuvuyeri bya vaaki leyi ringaneleke eka lembexibalo leri landzelaka

Mixengetelo

Mixengetelo yo tihlayisa na hakelomahlweni

Laha muamukeri a bohekaka ku etlela vusiku byin'we ntsena ekule na le ndzhawini ya yena ya ntolovelo ya vutshamo hi swivangelo swa bindzu naswona vutshamo lebyi xengetelo kumbe hakelomahlweni ya vutshamo yi nga eRhiphabuliki ra Afrika-Dzonga naswona xengetelo kumbe hakelo mahlweni yi pfumeleriwele ku hakela –

- tihakelo ta swakudya na ta timhangu, ntsengo wa R416 hi siku wu anakanyiwa ku va wu tirhisiwile;
- tihakelo ta timhangu ntsena, ntsengo wa R128 hi siku lowu welaka enkarhini lowu wu anakanyiwa ku va wu tirhisiwile.

Laha vutshamo lebyi xengetelo kumbe hakelomahlweni ya vutshamo yi nga handle ka Rhiphabuliki ra Afrika-Dzonga, ntsengo wo karhi hi ku ya hi tiko wu anakanyiwa ku va wu tirhisiwile ku hakela. Vuxokoxoko bya mitsengo leyi byi humesiwile eka webusayiti ya SARS ehansi ka Legal Counsel (Switsundzuxo swa Xinawu) / Secondary Legislation (Xinawana xa Vumbirhi)/ Income Tax Notices (Switiviso swa Xibalo xa Mali leyi Nghenaka)/ 2018.

Xengetelo wa swa marendzo

Mipimo hi khilomitara, leyi nga tirhisiwaka eku kumisiseni ka nsuso lowu pfumeleriweke eka marendzo ya bindzu ehenhla ka xengetelo kumbe hakelomahlweni laha tihakelo ta ntiyiso ti nga koxiwangiki, ti kumisisiwa hi ku tirhisa tafula leri landzelaka:

Nxavo wa movha (ku katsa na VAT) (R)	Hakelo leyi nga cinciki (R p.a.)	Hakelo ya mafurha/petirolo (c/km)	Hakelo ya Malunghiselo (c/km)
0 - 85 000	28 352	95.7	34.4
85 001 - 170 000	50 631	106.8	43.1
170 001 - 255 000	72 983	116.0	47.5
255 001 - 340 000	92 683	124.8	51.9
340 001 - 425 000	112 443	133.5	60.9
425 001 - 510 000	133 147	153.2	71.6
510 001 - 595 000	153 850	158.4	88.9
ku hundza 595 000	153 850	158.4	88.9

Tsundzuka:

80% ya xengetelo wa swa marendzo yi fanele ku katsiwa eka muholo wa mutirhi hi swivangelo swo hlayela PAYE. Phesenteji yi hungutiwile ku ya eka 20% loko ku ve muthori u enerisiwile hi leswaku kwalomuya ka 80% ya ntirhiso wa movha eka lembexibalo wu ta va wu ri wa swivangelo swa bindzu.

A ku na tihakelo ta mafurha/petirolo leti nga ta koxiwa loko ku ve mutirhi a nga rhwalangi hakelo hi ku helela ya mafurha/petirolo leyi tirhisiweke emovheni naswona a ku na hakelo ya malunghiselo leyi nga ta koxiwa loko ku ve mutirhi a nga rhwalangi hakelo hi ku helela ya malunghiselo ya movha (xik. loko ku ve movha a wu angarheriwe hi kungu ra malunghiselo).

Hakelo leyi nga cinciki yi fanele ku hungutiwa hi xiphemu loko ku ve movha wu tirhiseriwa swivangelo swa bindzu eka nkarhi wa le hansi ka lembe.

Mpfhuka wa ntiyiso lowu fambiweke enkarhini wa lembexibalo na mpfhuka lowu fambiweke hi swivangelo swa bindzu leswi tiyisisiweke hi xibukwana xa swa marendzo wu ta tirhisiwa ku kumisisa tihakelo leti faneleke ku koxiwa ehenhla ka xengetelo wa swa marendzo.

Endlelo rin'wana leri olovisiweke:

Laha xengetelo kumbe hakelomahlweni yi humeleleke hi mhaka ya mpfhuka wa ntiyiso lowu fambiweke hi swivangelo swa bindzu, a ku na xibalo lexi hakeriwaka eka xengetelo hi muthori ku ya eka mutirhi ku fikela eka mpimo wa 361 wa tisente hi khilomitara, ku nga langutisiwi nxavo wa movha. Hambiswiritano, endlelo leri ra le tlhelo a ri kumeki loko ku ve ndziriso wun'wana hi xiyimo xa xengetelo kumbe ku riheriwa (ku nga katsiwi timali to paka kumbe ta tiheke ta magondzo) ku kumiwa ku suka eka muthori mayelana na movha.

Misuso yin'wana

Handle ka misuso leyi nga boxiwa laha henhla munhu hi yexe a nga koxa ntsena misuso ehenhla ka mali leyi ngenaka kumbe mixengetelo eka swiyimo leswi boxiweke leswi pimiweke, xik. xikweleti xo biha xa mayelana na muholo.

Mimbuyelo ya le Ntirhweni

Mimovha leyi n'winyi ku nga muthori

- Nxavo lowu hakerisiwaka xibalo i 3.5% ya nxavo lowu kumisisiweke (hakelo ya khexe ku katsa na VAT) hi nhweti eka movha wun'wana na wun'wana. Laha movha wu nga –
 - eka kungu ra malunghiselo loko muthori a xava movha, nxavo lowu hakerisiwaka xibalo i 3,25% wa nxavo lowu kumisisiweke; kumbe
 - kumiwa hi muthori ehansi ka lombiso lowu tirhaka, nxavo lowu hakerisiwaka xibalo i hakelo leyi vangyiweke hi muthori ehansi ka lombiso lowu tirhaka ku katsa na hakelo ya mafurha/petirolo.
- 80% ya mbuyelo wa le ntirhweni yi fanele ku katsiwa eka muholo wa mutirhi eka swivangelo swo hlayela PAYE. Phesenteji yi hungutiwile ku fikela eka 20% loko ku ve muthori u tsakisiwile hi leswaku kwalomuya ka 80% ya ntirhiso wa movha eka lembexibalo wu ta va wu ri wa swivangelo swa bindzu.
- Eka nhlelelo, mbuyelo wa le ntirhweni eka lembexibalo wu hungutiwile hi mpimanyeto wa mpfhuka lowu fambiweke eka swivangelo swa bindzu (leswi tiyisisiweke hi xibukwana xa swa marendzo) hi ku avanyisiwa hi mpfhuka wa ntiyiso lowu fambiweke enkarhini wa lembexibalo.
- Eka nhlelelo, ntshuxeko wo ya emahlweni wa kumeka hi hakelo ya layisense, ndzinzakhombo, malunghiselo na mafurha/petirolo eka marendzo ya xihundla loko ku ve hakelo hinkwayo yi rhwariwile hi muthori na loko ku ve mpfhuka lowu fambiweke eka

swivangelo swa marendzo ya xihundla ma seketeriwa hi xibukwana xa marendzo.

Tiloni leti pfumalaka ntswalo na ta ntswalo wa le hansi

Ku hambana exikarhi ka ntswalo lowu koxiweke eka mpimo wa ximfumo na ntsengo wa ntiyiso wa ntswalo lowu koxiweke, ku fanele ku katsiwa eka giroso ya mali leyi ngenaka.

Ndzhawu ya Vutshamo

Nxavo wa mbuyelo wa le ntirhweni wu fanele ku katsiwa eka mali hinkwayo leyi ngenaka i mbuyelo wa le hansi lowu hlayeriwaka hi ku tirhisa fomula leyi vekiweke kumbe hakelo eka muthori loko ku ve muthori a nga na vun'winyi byo helela eka vutshamo.

Fomula yi ta tirha loko ku ve n'winyi wa vutshamo i mutirhi, kambe a yi tirhi eka vutshamo bya vuwiselo lebyi hayariweke hi muthori ku suka eka Mavandla lawa ya nga katsiwangiki.

XIBALO XA MALI LEYI NGHENAKA: TIKHAMPHANI

Malembeximali lawa ya helaka eka siku rin'wana na rin'wana exikarhi ka ti1 Dzivamisoko 2018 na ti 31 Nyenyankulu 2019

Muxaka	Mpimo wa Xibalo (R)
Tikhamphani	28% ya mali leyi ngenaka leyi hakerisiwaka xibalo

XIBALO XA MALI LEYI NGHENAKA: TIKHOPOREXINI TA MABINDZU LAMATSONGO SWINENE

Malembeximali lawa ya helaka eka siku rin'wana na rin'wana exikarhi ka ti1 Dzivamisoko 2018 na ti 31 Nyenyankulu 2019

Mali leyi Ngenaka leyi Hakerisiwaka Xibalo (R)	Mpimo wa Xibalo (R)
0 – 78 150	0% ya mali leyi ngenaka leyi hakerisiwaka xibalo
78 151 – 365 000	7% ya mali leyi ngenaka leyi hakerisiwaka xibalo leyi nga ehenhla ka 78 150
365 001 – 550 000	20 080 + 21% ya mali leyi ngenaka leyi hakerisiwaka xibalo leyi nga ehenhla ka 365 000
550 001 na ku tlula	58 930 + 28% ya ntsengo lowu nga ehenhla ka 550 000

XIBALO XA MALI HINKWAYO LEYI ENDLIWAKA HI BINDZU EKA MABINDZU LAMATSONGO SWINENE

Malembeximali lawa ya helaka eka siku rin'wana na rin'wana exikarhi ka ti1 Nyenyankulu 2018 na ti 28 Nyenyenyani 2019

Mali hinkwayo leyi endliwaka hi bindzu leyi hakerisiwaka xibalo (R)	Mpimo wa Xibalo (R)
0 – 335 000	0% ya mali hinkwayo leyi endliwaka hi bindzu leyi hakerisiwaka xibalo
335 001 – 500 000	1% ya mali hinkwayo leyi endliwaka hi bindzu leyi hakerisiwaka xibalo leyi nga ehenhla ka 335 000
500 001 – 750 000	1 650 + 2% ya mali hinkwayo leyi endliwaka hi bindzu leyi hakerisiwaka xibalo leyi nga ehenhla ka 500 000
750 001 na ku tlula	6 650 + 3% ya mali hinkwayo leyi endliwaka hi bindzu leyi hakerisiwaka xibalo leyi nga ehenhla ka 750 000

KU HAKELA XIBALO HIKWALAHO KO VA MUAKI

Vaaki lava hakerisiwaka xibalo eka mali ya vona leyi ngenaka ya misava hinkwayo hi ku anama, va faneriwe hi ku siyiwa ehandle kun'wana. Nawu-angarhelo hi leswaku swibalo swa matikomambe eka mali leyi ngenaka leyi kumiweke ematikwenimambe swi pfumeleriwa tanihi xikweleti ehenhla ka xibalo xa le Afrika-Dzonga lexi faneleke ku hakeriwa. Leswi swi tirha eka vanhu, tikhamphani, tikhoporexini to pfaleka, tithirasiti na mafa.

KU HAKERISIWA XIBALO EKA BINDZULO WA NXAVISO WA TINHUNDZU

Bindzulo wa nxaviso wa tinhundzu eka ku herisiwa ka tinhundzu leti katsiweke eka mali leyi ngenaka leyi hakerisiwaka xibalo.

Mpimohenhla wa xibalo:

Vanhu na tithirasiti to hlawuleka	18%
Tikhamphani	22.4%
Tithirasiti tin'wana	36%

Swiendlo leswi hlohlotelaka ku lahliwa swi katsa, nxaviso, xihanano, cincano, lahleko, rifu na rurho. Leswi landzelaka i swo karhi leswi nga siyiwa ehandle:

- Mbuyelo kumbe lahleko wa R2 miliyoni eka ku herisiwa ka vutshamo bya masungulo
- Tinhundzu to tala leti tirhisiwaka hi munhu hi yexe

- Mimbuyelo ya rhithayamente
- Tihakelo ta mayelana na tipholisi ta ndzindzakhombo ta ntiyiso ta nkarhi wo leha
- Ku siyiwa ehandle ka lembe ka mbuyelo eka nxavisu wa tinhundzu kumbe lahleko eka nxavisu wa tinhundzu wa R40 000 lowu nyikiweke eka vanhu na tithirasiti to hlawuleka
- Ku siyiwa ehandle ka bindzu leritsongo eka mimbuyelo ya nxavisu wa tinhundzu eka vanhu (kwalomuya ka 55 wa malembe hi vukhale) ya R1.8 miliyoni laha bindzu leritsongo leri nga na nxavo wa le makete lowu nga tluriki R10 miliyoni leyi yi nga herisiwa hi yona
- Ematshan'wini ya ku siyiwa handle ka lembe, ku siyiwa handle loku nyikiweke vanhu i R300 000 eka lembe ra rifu.

XIBALO XA TIDIVHIDENDE

Xibalo xa tidivhidende i xibalo xo hetelela eka mpimo wa 20% eka tidivhidende leti hakeriweke hi tikhamphani leti nga vaaki na tikhamphani leti nga ri ki vaaki hi mayelana na mikavelo leyi longoloxiweke eka JSE. Tidivhidende a ti hakerisiwi xibalo loko ku ve n'winyi loyi a vuyeriwaka wa divhidende i khamphani ya le Afrika-Dzonga, nkwama wa rhithayamente kumbe munhu un'wana loyi a nga khumbhekiki. Vinyi va tidivhidende lava nga ri ki vaaki va nga vuyeriwa hi mipimo ya xibalo leyi hungutiweke eka swiyimo leswi pimiweke. Xibalo xi ta khomiwa hi tikhamphani leti hakelaka tidivhidende leti hakerisiwaka xibalo kumbe leti lawuriwaka hi vahlanganisi eka xiyimo lexi tidivhidende ti nga eka mikavelo leyi longoloxiweke. Xibalo eka tidivhidende hi muxaka (handle ka khexe) xa hakeleka naswona xi rhwariwa hi khamphani leyi tivisaka no hakela divhidende.

KU KHOMIWA KUN'WANA KA SWIBALO

Eka swiyimo swin'wana mpimo wa xibalo lowu tirhisiwaka wu nga hungutiwa hi ku ya hi ntwanano wa xibalo na tiko ra vutshamo ra loyi a nga ri ki muaki.

Tirhoyalithi

Xibalo xo hetelela eka mpimo wa 15% xa sindzisiwa eka giroso ya tirhoyalithi to suka eka xihlovo xa Afrika-Dzonga lexi faneleke ku hakeriwa eka lava nga ri ki vaaki.

Ntswalo

Xibalo xo hetelela eka mpimo wa 15% xa sindzisiwa eka ntswalo wo suka eka xihlovo xa Afrika-Dzonga lexi faneleke ku hakeriwa eka lava nga ri ki vaaki. Ntswalo a wu hakeriwisiwi xibalo loko ku ve wu hakeriwa hi xiphemu xin'wana na xin'wana xa mfumo wa Afrika-Dzonga, bangi kumbe loko ku ve xikweleti xi longoloxiwile eka cincano lowu tivekaka.

Vanyanyuri na van'wamitlangu va matikomambe

Xibalo xo hetelela eka mpimo wa 15% xa sindzisiwa eka mitsengo ya giroso leyi hakeriwaka eka lava va nga ri ki vaaki eka migingiriko leyi endliwaka hi vona eAfrika-Dzonga tanihi vanyanyuri kumbe van'wamitlangu.

Ku lahliwa wa nhundzu leyi nga fambeku

Xibalo xa nkarhinyana xa khomiwa ematshan'wini ya vaxavisi lava nga ri ki vaaki va nhundzu leyi nga fambeku eAfrika-Dzonga lexi faneleke ku hungutiwa ehenhla ka xikweleti xa ntolovelo xa xibalo xa eka lava nga ri ki vaaki. Xibalo lexi faneleke ku khomiwa ku suka eka tihakelo ku ya eka lava nga ri ki vaaki xi le ka mpimo wa 7.5% eka munhu loyi a nga ri ki muaki, 10% ya khamphani leyi nga ri ki muaki na 15% ya thirasiti leyi nga ri ki muaki leyi xavisaka nhundzu leyi nga fambeku.

SWIBALO SWIN'WANA, SWIBALO SWA NHUNDZU NA TILEVHI

Xibalo xa Nxavo wa Swimakiwa (VAT)

VAT yi hakerisiwa eka mpimo lowu ringanisiweke wa 15% eka mphakelo wa nhundzu na vukorhokeri hi van'waswimawusa lava tsarisiweke. Mpimo wa xibalo a wu ri 14% ku fikela hi ti 31 Nyenyankulu 2018.

N'waswimawusa loyi a endlaka miphakelo leyi hakerisiwaka xibalo yo tlula R1 miliyoni hi lembe u fanele ku titsarisela VAT. N'waswimawusa loyi a endlaka miphakelo leyi hakerisiwaka xibalo yo tlula R50 000 kambe yi nga tluli R1 miliyoni hi lembe a nga endla xikombelo xo titsarisela hi ntsakelo. Miphakelo yin'wana yi fanerile hi mpimo wa zirho kumbe yi nga hakeli VAT.

Xibalo xa Nxaviso wa Tindlu

Xibalo xa nxaviso wa tindlu xa hakeriwa eka mipimo leyi landzelaka eka tithirasankixini leti nga fanelangiki ku hakela VAT –

Ku xavisiwa ka tindlu hi vanhu hinkwavo:

Nxavo wa tindlu (R)	Mpimo
0 – 900 000	0%
900 001 – 1 250 000	3% % ya nxavo lowu nga ehenhla R900 000
1 250 001 – 1 750 000	R10 500 + 6% % ya nxavo lowu nga ehenhla ka R 1 250 000
1 750 001 – 2 250 000	R40 500 + 8% % ya nxavo lowu nga ehenhla ka R 1 750 000
2 250 001 – 10 000 000	R80 500 +11% % ya nxavo lowu nga ehenhla ka R2 250 000
10 000 001 na ku tlula	R933 000 + 13% % ya nxavo lowu tlulaka R10 000 000

Xibalo xa Rifa ra Tinhundzu

Xibalo xa rifa xi hakerisiwa eka vaaki na nhundzu ya le Afrika-Dzonga ya lava nga ri ki vaaki lexi nga hansi ka misuso leyi pfumeleriweke. Xibalo xi hakerisiwa eka nxavo wa rifa lowu hakerisiwaka xibalo eka mpimo wa 20% eka R30 miliyoni yo sungula na le ka mpimo wa 25% lowu nha henhla ka R30 miliyoni

Nsuso wa masungulo wa R3.5 miliyoni wu pfumeleriwele eku kumisiseni ka xikweleti xa rifa xa xibalo xa rifa ku katsa na misuso ya swikweleti, mafa eka mihlangano ya vuvuyerisi bya vanhu na nhundzu leyi hlengeletuweke hi varingani lava hanyaka.

Xibalo xa Swihanano

- Xibalo xa swihanano xi hakeriwa eka mpimo lowu fanaka wa 20% eka nxavo wa nhundzu leyi hananiweke. Hambiswiritano, ntsengo wa swihanano lowu hundzaka R30 miliyoni wu hakeriwa eka mpimo wa 25%.
- R100 000 yo sungula ya nhundzu leyi hananiweke eka lembe rin'wana na rin'wana hi munhu a yi hakeli xibalo xa swihanano.
- Eka xiyimo lexi muhakelaxibalo loyi a nga ri ki munhu, swihanano leswi nga khumbhekiki swi pimiwile ku ya eka tinyiko ta ntolovelo leti nga hundzeki ntsengo wa R10 000 hi ntsengo hi lembe.
- Miheriso exikarhi ka varingani na ntlawa wa tikhamphani ta le Afrika-Dzonga na swihanano eka mihlangano yin'wana ya vuvuyerisi bya vanhu a yi hakeli xibalo xa swihanano.

Xibalo xa Rurhiso wa Tisekhurithi

Xibalo xa sindzisiwa eka mpimo wa 0.25 phesente eka rurhiso wa tisekhurithi leti nga longoloxiwa na leti nga longoloxiwangiki. Tisekhurithi ti endlwile hi mikavelo etikhamphanini kumbe mitswalo ya swirho eka tikhoporexini leti pfalekeke.

Xibalo eka Marendzo ya le Moyeni ya Misava Hinkwayo

R190 hi mukhandziyi loyi a sukaka eka mihahiso ya misava hinkwayo ku nga katsiwi mihahiso yo ya eBotswana, Lesotho, Namibia na Swaziland, eka xiyimo lexi xibalo i R100.

Levhi ya Nhluvukiso wa Vuswikoti

Levhi ya nhluvukiso wa vuswikoti yi hakeriwa hi vathori eka mpimo wa 1% ya ntsengo hinkwawo wa muholo lowu hakeriwaka vatirhi. Vathori lava hakelaka muholo wa lembe wa le hansi ka R500 000 a va hakeli Tilevhi ta Nhluvukiso wa Vuswikoti.

Tihakelo ta Ndzindzakhombo wa Mpfumaleko wa Ntirho

Tihakelo ta ndzindzakhombo wa mpfumaleko wa ntirho ti hakeriwa nhweti na nhweti hi vathori eka xiyimo xa hakelo ya 1% hi vathori na 1% hi vatirhi, hi ku ya hi miholo ya vatirhi ehansi ka ntsengo wo karhi.

Vathori lava nga titsariselangiki hi swikongomelo swa PAYE kumbe SDL va fanele va hakela tihakelo eka Khomixinara wa Ndzindzakhombo wa Mpfumaleko wa Mitirho.

MIPIMO YA NTSWALO YA SARS

Mpimo wa ntswalo (ku sukela hi ti1 Mhawuri 2017)	Mpimo
Mimbuyelo ya le ntirhweni - a yi na ntswalo kumbe ntswalo wa le hansi wa loni (mpimo	7.75% hi lembe

wa ximfumo)	
Mipimo ya ntswalo (ku sukela hi ti1 Hukuri 2016)	Mpimo
Hakelelohansi kumbe leyi hlweleke ya xibalo	10.25% hi lembe
Vuyiselo wa mali eka hakelelohenhla ya xibalo xa nkarhinyana	6.25% hi lembe
Vuyiselo wa mali ya xibalo eka aphili leyi humeleleke kumbe laha aphili yi nga pasisiwa hi SARS	10.25% hi lembe
Vuyiselo wa mali endzhaku ka nkarhi lowu vekiweke kumbe hakelo leyi hlweleke ya VAT	10.25% hi lembe
Vulawuri bya Nhundzu eMindzilekanini na Xibalo xa Swimakiwa xa laha Tikweni	10.25% hi lembe

Swikokarinoko swa MPIMANYETO

Mpimo wa Xibalo xa
Nxavo wa Switirhisiwa
Wu ta engeteriwa ku
sukela eka 14% ku
ya eka 15%
hi ti1 Dzivamisoko 2018

Mpimo wa Xibalo xa Rifa ra
Tinhundzu wu engeteriwa ku
sukela eka 20% ku ya eka 25%
eka ntsengo wa mafa lawa ya
hakerisiwaka xibalo lawa ya
hundzaka R30 miliyoni

Ntshuxeko lowu pimiweke ku
humelerisa ntlakuko wa mixavo
eku hundzuluxeni ka mpimo
ya Xibalo xa Mali leyi Nghenaka
leswi fikelerisaka eka xibalo xo
engetelela xa R6.8 biliyoni

Mpimo wa Xibalo xa
swihanano wu engeteriwa
ku sukela eka 20% ku ya eka
25% eka swihanano leswi
hundzaka R30 miliyoni

Swibalo leswi
engeteleriweke
swa Xibalo
xa Xibalo xa
Swimakiwa xa
laha Tikweni eka
fole na xihoko

Holobye wa Timali
u ta pasisa tizoni
to hlawuleka ta
ikhonomi ta ntsevu
ta ntshuxeko wa
xibalo

Levhi ya Ntolovelo ya Mafurha
yi engeteriwa hi 22 wa tisente hi
litara naswona Levhi ya Nkwama wa
Tinghozi ta le Magondzweni yi ta
engeteleka hi 30 wa tisente hi litara
hi ti 4 Dzivamisoko 2018

Swibalo leswi engeteleriweke swa
Mbango eka tibeke ta tipulasitiki,
mavoni yo voninga na xibalo xa
hunguto wa musu eka mimovha,
na levhi yintshwa ya ndlandlamuxo
wa swa rihanyo eka swinwiwa swa
chukele swi sungula ku tirha
ti1 Dzivamisoko 2018

